

УДК 746.1, 746.3, 745.523

**МИСТЕЦЬКЕ ЗНАЧЕННЯ ТКАЦТВА
І ХУДОЖНЬОЇ ВИШИВКИ ЗАКАРПАТТЯ**

Бедь Н. М.

Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна,
Харків

Актуальність статті полягає в тому, що назріла потреба більш широко простежити історію вишивки, досконало її дослідивши, можна багато чого дізнатись про історію, традиції та вірування, розкрити невідомі глибини наших предків. Практичне значення статті полягає в тому, що дослідження історії створення вишиванок поєднує в собі естетичну насолоду, цілеспрямовану зайнятість вільного часу, одержання відповідних знань. Матеріали статті можуть мати практичне значення для учнів, учителів — словесників, студентів. Вони можуть бути використані на уроках літератури, факультативних курсах, у гуртковій та позакласній роботі.

Новизна роботи полягає в тому, що дана робота сприяє вихованню в дітей патріотичних почуттів, любові до рідного краю, його традицій та надбань мистецтва.

Ключові слова: історія вишивки, вишивка, ткацтво, домотканий одяг, символіка вишивки.

Бедь Н. М. Художественное значение ткацтва и художественной вышивки Закарпатья/ Харьковский национальный университет внутренних дел, Украина, Харьков

Актуальность статьи заключается в том, что назревшая потребность более широко исследовать историю вышивки, в совершенстве ее исследовав, можно много чего узнать об истории,

традициях и верованиях, раскрыть неизвестные глубины наших предков. Практическое значение статьи заключается в том, что исследование истории создания вышиванок считает в себе эстетическое наслаждение, целеустремленную занятость свободного времени, получения соответствующих знаний. Материалы статьи могут иметь практическое значение для учеников, учителей, студентов. Они могут быть использованные на уроках литературы, факультативных курсах, внеклассных работах.

Ключевые слова: история вышивки, вышивка , ткацтво, домотканая одежда, символика вышивки.

N. Bed, Artistic value of Zakarpatie weaving and artistic embroidery / Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine, Kharkiv

The urgency of the article lies in the fact that there is an urgent need to more broadly trace the history of embroidery, thoroughly exploring it, you can learn a lot about history, traditions and beliefs, revealing the unknown depths of our ancestors. The practical significance of the article lies in the fact that the study of the history of creating embroidery combines aesthetic pleasure, purposeful occupation of free time, the acquisition of relevant knowledge. The material of the article may be of practical value for students, teachers, verbal speakers, students. They can be used at the lessons of literature, elective courses, in group and extracurricular work.

The novelty of the work is that this work promotes the education of children in patriotic feelings, love for their native land, its traditions and achievements of art.

Key words: embroidery history, embroidery, weaving, housewarming clothes, symbolism of embroidery.

Вступ. У продовж двадцяти століть Закарпаття входило до складу різних держав центральної Європи: Угорщини, Австро-Угорщини, Чехословаччини.

Століттями живучи під владою чужих імперій і князівств, люди з одного боку «консервували» свою ідентичність у мові, одязі, побуті, звичаях, а з другого — переймали краще у тих, хто жив поряд, переробляли його до свого смаку, кліматичних умов, створюючи нові зразки, урізноманітнюючи складене віками на основі своїх традицій.

Українська народна вишивка є одним з найбільш поширених і доступних видів народної художньої творчості. Вона удосконалювалася упродовж багатьох століть і до нас дійшла у вигляді чудових різноманітних орнаментів, швів, якими вони виконані. З глибокої старовини ручною вишивкою оформляли різноманітні вироби, необхідні людям в побуті. Популярна вишивка і сьогодні. Красиві і оригінальні сучасні вироби, оформлені українською народною вишивкою: серветки, скатертини, рушники, панно, блузи, чоловічі сорочки і інші види одягу. У сучасній українській вишивці поступово змінюються колорит і шви, якими виконані візерунки. Традиційні орнаменти збагачуються новими елементами і цікавими композиційними рішеннями. Оформляючи вироби за народними мотивами, сучасні майстри зберігають багатовікові традиції народної вишивки, використовують колірні рішення, орнаменти, техніка виконання вишивок захоплююча. Заняття вишиванням розвиває естетичний смак, прищеплює охайність, творче відношення до праці, формує певні навички і уміння, які згодяться в практичній діяльності. Для українців вишивання було і залишається схожим на містичний ритуал.

Найпоширенішим і масовим видом декоративно-вжиткового мистецтва є вишивка, яка найбільше збереглася в традиційному народному вбранні.

Особливою красою вирізняються жіночі та чоловічі сорочки «довгані», витворені простою жінкою, яка при маленькому віконці в зимові, осінні дні в напівкурних, задимлених хатах залишила нам свій власний характер і «то ту прекрасну одіж, якої нігде інде в світі не є». Сорочка, характерною ознакою якої є білий колір (це традиція). Матеріалом для її виготовлення було конопляне та лняне полотно. Крій сорочки визначався способом сполучення пілок полотна на плечах, виходячи з ширини домотканого полотна.

Все починалося з маленьких зерняток льону і коноплі в процесі надзвичайно важкої клопіткої праці на протязі року перетворювалося в народний одяг. Від маленьких зерняток – до сорочки. Для вирощування льону і конопель відводились кращі землі. Коноплі були двох видів: які не дають насіння, плоскінь, їх вимикали раніше, в августі; і коноплі з насінням, які вимикали осінню, коли насіння дозрівало. «Жменя», або «горстка», «горсть» – найменша міра вирваних конопель чи льону, дві-п'ять жмень становили «снопок». Льон вимикали також осінню, зв'язували у мандлі (снопики), розставляли їх для висушування так, щоб стояли на полю. Коноплі також висушували на сонці – під стріхами будинків або під навісами для сіна. Висушивши, лен і коноплі обмолочували пральниками на великих підстилках (простирадлах). Після обмолоту стебло конопель упродовж 3-4 тижнів 21 день) вимочували у спеціальних мочилах з підходящою для цього водою. Льон розстеляли рядочками на землю, бажано під дощ. Відлежувався 3-4 тижні. Коноплі після вимочування мили у протічній воді і висушували, а стебла льону зв'язували у більші снопи і теж висушували. Сушарню (три муровані стіни або стіни

із дощок під навісом) робили десь під бережком, щоб вітер не дув, була близько вода – на випадок загорання, бо сушарню обігрівали невеличкою ватеркою. Там, у сушарні, терли льон і коноплі на терницях. Терниці були з одною перетиркою для тертя грубих стебел коноплі і з двома – для тертя льону й одержання волокна-прядива. Відділене від паздр'я (костриці) прядиво льону і конопель інколи змішували, щоб потім нитки не злипалися. Далі волокна вичісували на щіті (щітка з довгими гвоздями-зубами), доки в руці не буде жменя (повісма) довгого чистого ніжного прядива, а з щіті знімали клоччя. Добра господиня за день начісувала до 60 горсток (повісем) прядива. Після цього пряли на ножній куделі тонкі нитки, а ручним веретеном – клочані (грубіші нитки, із клоччя).

Напрядені нитки сновали на мотовило навхрест по вісім пасем (одно пасмо – 30 ниток) – це один моток, основа на одну стіну полотна (стіна – сувій домотканого полотна довжиною 8-9 м). З мотовила знімався моток (8-12 пасем). Для вибілювання мітки складали у цебер (велику діжку), засипали висіяним ясеновим або яворовим попелом, заливали водою, в яку метали розжарене до червона каміння, від чого вода кипіла. Після виварювання мітки мили (виполіскували) у річці, у чистій воді, прали на спеціальному камені пральником. Висушені мітки ставили на віявки і нитки звивали у клубки. З клубків сновали. Сновальниці були двох видів: настінні – кілки на стіні, або так звані німецькі – на підлозі і в стелі закріплений стержень, навколо якого обертається рама, на яку «мотають моток». На мотовилі лічили пасма для прививання на кросна. Три нитки – «чисниця», десять чисниць – «пасмо» (30 ниток), 8-14 пасем – «моток». Далі треба було «привити кросна». Кросна в хижі газдині ставили в Пилипівку та в передвеликодний піст. Каркас кросен скріплювався двома збивачами (бруски поперек кросен), ще круглим

дерев'яним міцним стержнем, на якому кріпилися лапки. Два воротила із наскрізними чотирма дірками у головках. Зліва – головка великого воротила, справа – малого воротила. За допомогою попускача (довгої палиці) нитки основи трималися у напрузі (добре натягнутими) і у міру необхідності переводились у бік малого воротила, яке на всю довжину мало проріз, через який пропускалось полотно і натягувалося за допомогою другого попускача. До комплекту кросен входили ще ничильниці, над ними були качалята, які сприяли зіву ничильниць, та набивач (набивки), куди закладалось бердо. До кожної ничильниці була прикріплена лапка. З допомогою лапок піднімалися і опускалися ничильниці, утворюючи з ниток основи зів. Основу намотували (навивали) на велике воротило, перекладаючи нитки ціпками. Коли основу намотали, нитки розрізалися, розправлялися, ділилися на пасма. Ширина майбутнього полотна залежала від кількості пасем і ширини берда, в яке набирали нитки (від 8 до 14 пасем, або від 240 до 360 ниток). Далі йшла дуже копітка робота – нитки пропускались через ничельниці (кожна нитка окремо), потім через бердо і закладалася основа (початок) майбутнього полотна. Кількість пасем і якість ниток, використаних для основи, визначали товщину і ширину полотна: дев'ять пасем – «дев'ятка» – найтовстіше полотно; далі ідуть «десятка», «дванадцятка», з сього тонкого полотна шили сорочки. Щоб нитки у берді не волохатилися, за допомогою щітки змазували відваром із льону. Всі нитки на ширину майбутнього полотна дотягувались до малого воротила, пропускались через проріз у ньому і за допомогою попускачів робили напругу основи. Далі можна було розпочинати ткання. Із клубків за допомогою потока (спеціальний станок), який приводився у рух правою рукою, навивалися цівки (щось подібне до шпульок), у цівку вставлявся флутець (прутик, стержень), за

допомогою якого цівка з ниткою закріплювалася у чонок (човник). А далі: лапкою і ничильницями робиться зів у основі, човником протягається поперечна нитка, бердом притискається-прибивається... Використовували в народному ткацтві і фабрична бавовняна пряжа (памут), значно тонша і м'якіша від пряжі, виготовленої в домашніх умовах. З неї ткали святкові вироби полотна, або поєднували з конопляною пряжею. Виткане полотно було трьох видів: тонке з прядива, тонке грубіше з клочча, грубе з найгіршого клоччя. Полотно вибілювали на снігу під весну, якщо не було снігу – поливали водою. З готового тонкого полотна шили сорочки, натільну білизну, фартухи для жінок. Верхні штани (бачмаги) шили з грубішого полотна. З третього сорту полотна виготовляли мішки, плахти. Із зерна льону і конопель у олійницях виготовляли олію. Відходами – макухою – випоювання телят. Відбірне зерно залишалось на насіння.

Гірські райони Закарпаття можна назвати заповідником традиційної української культури, ще донедавна тут спостерігалось багато архаїчних рис у побуті і безпосередньо в одязі та його оздобленні. Народна вишивка українців Закарпаття дивує своєю різноманітністю та самобутністю. Панування натурального господарства, використання природних матеріалів, замкнутість, незначний мистецький обмін, важко доступність гірський поселень, використання традиційних орнаментальних мотивів вдосконалених працею поколінь було типовим для культури краю майже до кінця ХІХ ст. Мистецькі витвори вишивки не виходили за рамки чіткої територіально- визначеної стилістики, що дало можливість їй набути певних локальних ознак.

Проте розвиток промисловості, стандартизація, тиражування призвели до уніфікації вбрання. Так, застосування промислової пряжі та барвників змінили колористичну гаму на яскравішу.

У кінці ХХ ст. процес занепаду традиційної культури наблизився до критичної межі. Масове поширення стандартних форм культури, науково технічний прогрес, а також процеси міжетнічної інтеграції згладжують етнографічні особливості окремих локальних осередків вишивання. Це призводить до уніфікації, втрат самобутності, стирання індивідуальних рис вишивальниць.

Розглядаючи питання типологізації народної одягової вишивки також слід враховувати складні історичні умови, що склались на Закарпатті, яке в продовж багатьох століть входило до складу різних держав, що мало вплив на формування адміністративно-територіального районування і формування певних локальних відмінностей народної вишивки. Перебуваючи в складі різних держав, українці Закарпаття зберегли свою етнічну культуру хоча і не уникли деяких взаємовпливів з культурами словаків, угорців, румунів, безперечно це відобразилося на народній вишивці Закарпаття. Також при класифікації народної вишивки слід враховувати певну мозаїчність етнографічних груп Закарпаття. Тут проживають такі етнографічні групи українців як гуцули, бойки, лемки та долиняни. Всі вони дуже тісно пов'язані з етнічною територією та географічним середовищем через господарську діяльність. Форми цих зв'язків зберігаються і передаються з покоління в покоління через традиційну культуру і побут.

Одягова вишивка безпосередньо підпорядкована народному одягу його художній організації, композиції, пластично-образному вирішенню строю, що залежить від типу строю його крою, силуету. Це позначається на композиції вишивок їх розміщенні і виді. Приміром завжди для оздоблення манжетів, обшивки, подолу сорочок використовували стрічкові або фризіві типи композиції візерунку. Тоді

як широке поле рукавів і зібрані горловини жіночих сорочок могли бути оздоблені іншим своєрідним способом компонування.

Стилізація, ритмічність, повторюваність є основними ознаками орнаменту. Основною одиницею чи модулем орнаменту є орнаментальний мотив, який може становити одну цілість чи складатись з окремих елементів, наприклад мотив вазона. Орнаментальні мотиви вибудовуються у візерунок за різними композиційними принципами. Оскільки через легку трансформацію одного мотиву чи знаку в інший, взаємодію зображення й тла, що генерує нові зображення, постійним їх переосмисленням, у принципі не піддається чіткій одній універсальній класифікації орнаментальних мотивів. Розробка власної термінологічно-класифікаційної системи орнаментальних знаків, символів, мотивів завжди зумовлена завданням конкретного дослідження, його методики та термінології. Подальшу класифікацію орнаментальних мотивів народної одягової вишивки українців Закарпаття проводимо за принципом класифікації орнаментальних мотивів, що розроблено Михайлом Селівачовим, який групує візерунки за обрисами та назвами мотивів.

Першу групу мотивів вишивок становлять фітоморфні, які виникли за асоціацією з рослинами, деревами, травами до них віднесемо: квіти, цвітки, рожа, косичка, барвінок, гвоздики, туліпани, вінок, вазони, гілка, листки, виноград, дубові листя, конюшини, трилисники, сосонок, ягідки.

Наступною групою орнаментальних мотивів є скевоморфні, тобто такі, що названі за асоціацією з рукотворними предметами. До них відносимо мотиви: граблі, гребінчики, вітряки, драбинки, дзвоники, віконця, решітка, ключі, ключки, люльки, медівники, колоски.

Іншим типом орнаментальних мотивів є зооморфні. Їм властиве

відображення не цілого зображення а лише найхарактерніших його ознак і тільки назва дозволяє побачити в схематичному зображенні живу істоту. До таких мотивів відносимо: курячі лапки, бджілки, метелики, мутли, муха, павучки, вужі, гадючки, жабки, раки, риба, заячі вуха, заячі зуби, баранячі рижки, рижки. Виняток можуть скласти хіба орнітоморфні мотиви, зображення птахів. Мотиви названі за асоціацією до небесних світил називаються космоморфними до таких належать зірки, звізди, сонце, місяць, чумацький шлях. У вишивці використовується рід орнаментальних мотивів, що названі за асоціацією з міфологічно-фольклорними персонажами, це група абстрагованих поетичних образів. До них відносимо: вічка, зуби, крапки, клинці, кола, кружальця, кривульки, нумери, безкінечники, хрести.

Так Сергій Маковський припускає, що всі орнаментальні мотиви закарпатської вишивки є переформулюванням мотиву ромба весілля... Тієї ж думки Всеволод Саханев він вважає, що різноманітність орнаментальних мотивів вишивок Закарпаття видається тільки на перший погляд. Взагалі вишивки Закарпаття складаються з одних і тих же орнаментальних мотивів, і є просто однорідними, спільними. Спільні у своїй основі орнаментальні мотиви в залежності від округи по-різному компонуються (комбінуються) і неоднаково розвинулись та виконуються різними техніками .

Протилежної думки, щодо основного формоутворюючого мотиву вишивок Флоріан Шпала, який стверджує, що з усіх орнаментальних мотивів Закарпаття найпоширеніша ламана лінія, названа „кривулькою”. Це є вишиті поряд трикутники. Інший поширений мотив – чотирикутник і паралелограм, ширший або вужчий. Це власне дві кривульки, тобто трикутники з'єднані на кінцях.

Старі візерунки виключно геометричної форми. Орнаментальні мотиви мають свої народні назви і люди їх використовують для їх позначення.

Символіка вишитого рушника

Український рушник супроводжував селянина протягом усього життя: і в радості, і в горі. Рушник завжди був символом гостинності – на ньому підносили дорогим гостям хліб-сіль. Під час будівництва хати рушниками підіймали сволюки, потім ці рушники дарували майстрам. На них приймали новонароджених, з рушниками проводжали людину в останню путь.

Види рушників

У давнину рушник, вишитий відповідними візерунками-символами, був неодмінним атрибутом багатьох обрядів: з рушником приходили до породіллі вшанувати появу нової людини, зустрічали і проводжали дорогих гостей, справляли шлюбні обряди, проводжали в останню путь, прикрашали образи та накривали святий хліб на столі. Крім обрядового значення, рушники мали і чисто практичне застосування. Відповідно до функцій, які вони виконували, рушники мали свої назви. Наприклад, для витирання обличчя і рук — утирач, посуду і стола — стирок, для прикрашення образів (а потім фотокарток, портретів) — покутник, для шлюбних церемоній — весільний, для похорону — поховальний, для пов'язування сватів — плечовий тощо. По тому, скільки і які були рушники, створювалася думка про жінку, її дочок. Ніщо так предметно й наочно не характеризувало жіночу вправність, майстерність і працьовитість, як ці вимережані руками витвори. І старші жінки, і молоді часто досвіткували: пряли, вишивали. І саме на досвітках переймали від старших і майстерність, і знання.

Рушники були своєрідною освятою початку справи чи її закінчення, так, при зведенні хати рушниками застелялись підвалини, хлібом-сіллю на рушнику освячувався початок жнив, на рушниках опускалась домовина з небіжчиком, рушниками скріплювали купівлю-продаж тощо. Відповідно до призначення рушники розрізнялись за технікою виготовлення та вишивання.

Для вишивок Закарпаття характерний мотив «кривуля» у різних техніках виконання. Переважає техніка «заволікання» і вишивання хрестиком, часто використовується вирізування і гаптування. Кольорова гама вишивок широка: червоне поєднується з чорним, при цьому виділяється один із кольорів; поширені як білі, так і багатоколірні орнаменти.

Символіка в українській народній вишивці протягом багатьох віків безпосередній конкретний зміст символів на вишивках втрачався, але традиції використання їх не зникли. За мотивами орнаменти вишивок поділяються на три групи: геометричні, рослинні, зооморфні (тваринні) й відображають елементи символіки стародавніх вірувань, культів

Геометричні орнаменти, наприклад, притаманні всім видам народного мистецтва і всій слов'янській міфології. Різноманітні кружальця, трикутники, ромби, кривульки, лінії, хрести символічно відображали уявлення наших предків про світобудову, тож їхнє значення відповідне. На основі стародавніх космологічних символів у народі створена своя система назв. Це «баранячі роги», «кучері», «гребінчики», «кривульки», «сосонка», «перерва» тощо. Знаки, які використовують у геометричних орнаментах такі:

Хвиляста лінія — знак Води. Дощ зображують вертикальними лініями, річки, підземні води — горизонтальними.

Громовник (шестикінцевий хрест у колі або шестигранник) — знак Грому (і Перуна). Використовували як оберіг від блискавки; також є військовим оберегом.

Квадрат (або ромб), поділений хрестом на чотири частини — зоране поле. Якщо всередині є крапки — засіяне поле. Це — знаки Землі і родючості.

Колокрес (хрест у колі) — знак Сонця. Перешкоджає та відводить зло, знак закритості.

Спіраль — символ мудрості. Якщо колірна гамма синьо-фіолетова - потаємних знань. Найпотужніший знак для охорони від усіх темних сутностей тіньового світу — якщо колір червоний, білий або ж чорний.

Трикутник — символ людини, особливо якщо супроводжується невеликими крапочками або колами з боку вершини. Символ людського спілкування.

Рослинний орнамент має в основі лежить культ поклоніння природі, рослині. Зокрема можна виділити Дерево Життя, Світове Дерево, Дерево Роду, Древо, Квітка, Вазон — все це наукові та народні назви центрального символу в українській вишивці, особливо рушниках. Древо символізує собою загалом Космос з усіма його проявами. Сягаючи своїм коренем неосяжних глибин витоків, воно розвивається в могутній прямий стовбур (вісь Всесвіту) з кроною, спрямованою вгору. Древо являє собою безсмертя, нескінченість Життя, його розмаїття. Воно стоїть понад часом (об'єднуючи минуле, сучасне і майбутнє) та простором (будучи центром Світу, включаючи всі плани Буття). Умовно Древо можна поділити на три частини — коріння, стовбур і крону, які співвідносяться з трьома світами: долинним (підземним), земним та горішнім (небо). В той же час на цьому образі відображено дуальність, полярність Світу — поєднання

Духа і Матерії. Матерія являє собою коріння, стовбур, гілки (статична форма), як скелет дерева взимку. А Дух — це молоді гілки з листям, квіти, плоди, бруньки (динамічна субстанція), — дерево весною та влітку.

Традиційно Дерево Життя зображують квітучим. Квіти символізують людські життя сьогодення, бруньки – зародки майбутніх поколінь, а плоди — людські діяння, різноманітні у своїй значимості для цивілізації. Дуже часто обабіч Древа зображують багато дрібних елементів різного розміру та форми. Вони демонструють собою загальну життєву силу — ефір, який наповнює собою простір. Дерево завжди має яскраво виражену центральну верхню квітку. Вона символізує собою Вогонь Життя, який палає постійно, не згасає, повний енергії. Цей Вогонь оберігається двома світосяйними духами — ангелами (у християнській традиції), або пташками (в народній інтерпретації). Такими ангелами-хранителями виступають також і предки, котрі відійшли з цього Світу, але їхні душі пильно стежать, аби ніщо не зашкодило Родовому Древу.

Найчастіше Дерево вишивають таким, що проростає із «вазона», горщика. Це символічне зображення Древа Роду, що виросло з гілочки, відламані від Світового Древа Життя. Горщик семантично означає першопредка, культуру. Ще в далекі дохристиянські часи Дерево було символом Роду — прабатька всіх богів. Роду часто подають у супроводі Рожаниць — богинь, котрі відповідають за будь-яке народження. Отак стародавня назва бога і його символ перейшли на означення багатьох поколінь, що походять від одного предка.

Дерево ніколи не копіює якусь конкретну рослину, її листя, квіти, чи плоди. Завжди це збірний, узагальнений образ, у якому все символічно. Багато мотивів та орнаментів подають схематично

маленькі дерева, котрі чергуються за кольором, часом конфігурацією, розміром. Це відгомін давнього культу рослин, дерев, який був як і у наших предків, так і в кельтів, друїдів. Проте, окремі рослини все ж таки впізнаються, і навіть спеціально так вишиваються, що кожному зрозуміло. До таких рослин, що дуже часто супроводжують рушникові композиції, належать виноград, дуб, лілея та інші. До слова сказати, вони також є улюбленими в орнаментах сорочок.

Калина. У сиву давнину її пов'язували з народженням Всесвіту, вогненної трійці Сонця, Місяця і Зорі. Тому і назву свою має від давньої назви Сонця — Кола. А оскільки ягоди калини червоні, той стали вони символом крові та невмирущого роду. Ось через це весільні рушники, дівочі і навіть парубочі сорочки тяжкі тими могутніми гронами.

Дуб і калина — мотиви, що найчастіше зустрічаються на парубочих сорочках і поєднують у собі символи сили і краси, але сили незвичайної, краси невмирущої. Дуб — священне дерево, що уособлювало Перуна, бога сонячної чоловічої енергії, розвитку, життя. Про калину ми вже говорили як про дерево роду. Отже, хлопці й молоді чоловіки мали на собі чудовий оберіг життєдайної сили свого роду.

Виноград. Символіка винограду розкриває нам радість і красу створення сім'ї. Сад-виноград — це життєва нива, на якій чоловік є сіячем, а жінка має обов'язок рости і плекати дерево їхнього роду. Мотив винограду бачимо на сорочках Київщини, Полтавщини. А на Чернігівщині виноград в'ється на родинних рушниках.

Мак. З давніх-давен на Україні святили мак і ним обсівали людей і худобу, бо вірили, — що мак має чарівну силу, яка захищає від усякого зла. А ще вірили, що поле після битви на весні вкривається маками. Ніжна трепетна квітка несе в собі незнищенну пам'ять роду.

Дівчата, в сім'ї яких був загиблий, з любов'ю і сумом вишивали узори маку на сорочках, а на голови клали віночки з семи маків, присягаючи цим зберегти й продовжити свій рід.

Лілія. Таємницю життя приховує в собі і квітка лілія. В легендах квітка лілії — то символ дівочих чарів, чистоти та цноти. Вишита квітка лілії допоможе розгадати таємницю цих чарів. Якщо пильно придивитися до контурів геометричного узору, то вимальовуються силуети двох пташок — знаку любові та парування. Крім квітки, невід'ємною частиною орнаменту є листок і пуп'янок, що складають нерозривну композицію триєдності. У ній закладено народження, розвиток та безперервність життя. В орнаменті лілію неодмінно доповнює знак, що нагадує собою хрест. Він — магічний, тому й благословляє пару на утворення сім'ї. Адже хрест є прадавнім символом поєднаних сонячної батьківської та вологої материнської енергій. Іноді над квіткою вишиті краплі роси, які також означають запліднення. Та чому ж саме лілія є жіночим символом? А тому, що вона сама є суттю вологої енергії. Це підтверджує й давня назва квітки — крин, — порівняймо цю назву з однокореневим словом криниця.

Ружа. Пишні ружі рясно розквітли на сорочках і рушниках багатьох областей України. Мотив ружі вважається не досить давнім, а деякі дослідники твердять, що зображення цієї квітки було запозичене, ба навіть бездумно занесене з банальних фабричних зразків. Та чи насправді це так? Ружа — улюблена квітка українців, її дбайливо плекали під вікнами хати, адже ця квітка нагадує Сонце. Промовте слово ружа, і ви знайдете в ньому древню назву Сонця — Ра. А може воно означає вогненну кров, бо староукраїнська назва крові — руда. Узори з ружами укладалися за законами рослинного орнаменту, що означало безперервний сонячний круг.

Хміль. Узори, що нагадують листя хмелю, відносяться до молодіжної символіки. Крім центральної України, вона поширена на Поділлі та Волині. Хміль дуже подібний до символіки води та винограду, бо несе в собі значення розвитку, молодого буяння та любові. Можна сказати, що узор хмелю — це весільна символіка.

На зооморфних вишивках зображуються тотемічні й солярні тварини, а також звірі, що позначають три яруси «дерева життя». Інколи вишивальниці використовують індивідуальні мотиви, які властиві баченню візерунка певної особи.

Висновки. У ході написання статті було проведено пошукову роботу з етнографії щодо вивчення особливостей декоративно-прикладного мистецтва. Зокрема було вивчено питання різнобарв'я, технік виконання та символіки в українській традиційній вишивці на прикладі рушника. Осмислено значення рушника в житті рідного народу: потрібно берегти його як сімейний скарб, оберіг родини, роду і нації в цілому. Також ми розширили і доповнили знання про традиції використання рушника, його призначення.

Художня вишивка, як невід'ємна складова української культури, з кожним роком стає все більш привабливою та цікавою як для українців, так і за межами нашої країни. Нею захоплюються і збирачі-колекціонери, і учені-етнографи, і прогресивні круги громадськості, і широка публіка. Необхідно наближати професійне та народне мистецтво з метою відродження народних промислів.

Адже сьогодні, як і багато років назад, не старіє давнє мистецтво тканих і вишитих сорочок, рушників, які є традиційною прикрасою народного житла. Розвішені у світлиці по стінах і над картинами, вони надають їй святковість і затишок. Орнаментований рушник - невід'ємний атрибут багатьох народних обрядів і звичаїв. Він і в наш час використовується на весіллях, при зустрічах дорогих гостей

хлібом-сіллю і т. д. Прикраса рушників - невичерпна скарбниця народної фантазії. У фондах українських краєзнавчих музеїв зберігаються сотні тисяч орнаментованих рушників. Це лише невелика частинка творчої спадщини нашого народу.

Література:

1. Манайло Федір. (1936), *Изобразительное искусство на Подкарпатской Руси, Подкарпатская Русь.*, Ужгород, 144 - 146.
2. Запаско Я. П. (1959), *Деякі питання теорії орнаментального мистецтва, Народна творчість та етнографія.*, 54-60.
3. Макарчук С. А. (2004), *Етнографія України. Навчальний посібник.*, Львів, Світ.
4. Селіванов М. (2005), *Лексикон української орнаментики (іконографія номінація, стилістики, типологія)*, Київ, 399.
5. Манайло Федір. Названа праця
6. Маковський С. К. (1925), *Народное искусство Подкарпатской Руси.* – Прага, Плямя, 156.
7. Тиводар М. П. (1999), *Етнографічне районування українців Закарпаття (за матеріалами традиційної культури другої половиниXIX – першої половини XX ст.)*, *Carpatica- карпатика*, Ужгород, 4-64.
8. Манайло Федір. (1936), *Изобразительное искусство на Подкарпатской Руси, Подкарпатская Русь*, Ужгород, 144 – 146.

References:

1. Manailo Fedir. (1936), *Yzobrazitelnoie yskusstvo na Podkarpatskoi Rusi, Podkarpatskaia Rus.*, *Uzhhorod*, 144 - 146.
2. Zapasko Ya. P. (1959), *Deiaki pytannia teorii ornamentalnoho mystetstva, Narodna tvorchist ta etnografii.*, 54-60.

3. Makarchuk S. A. (2004), *Etnohrafiia Ukrainy. Navchalnyi posibnyk.*, Lviv, Svit.
4. Selivanov M. (2005), *Leksykon ukrainskoi ornamentiiky (ikonohrafiia nominatsiia, stylistyky, typolohiia)*, Kyiv, 399.
5. Manailo Fedir. *Nazvana pratsia*
6. Makovskyi S. K. (1925), *Narodnoe yskustvo Podkarpatskoi Rusy.* – Praha, Plaiamia, 156.
7. Tyvodar M. P. (1999), *Etnohrafichne raionuvannia ukrainsiv Zakarpattia (za materialamy tradytsiinoi kultury druhoi polovyny KhIKh – pershoi polovyny KhKh st.)*, Carpatica- karpatyka, Uzhhorod, 4-64.
8. Manailo Fedir. (1936), *Yzobrazytelnoie yskusstvo na Podkarpatskoi Rusy, Podkarpatskaia Rus*, Uzhhorod, 144 – 146.